

ความหลากหลายของเห็ดป่าและราขนาดใหญ่ บริเวณวัดป่าันทวัน บ้านมะค่า ตำบลโพนทอง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา

Diversity of Wild Mushroom and Macrofungi at Wadparnuntawan Ban Maka Phonthong Sub-district, Sida District, Nakhon Ratchasima Province

ชฎากัลป์ ชื่นชอบ¹ ศรีนวล ต้นสุวรรณ² และชัยพร เจริญพร²
Chadakan Chunechob¹, Srinuan Tansuwan² and Chamaiporn Charoenporn²

บทคัดย่อ

การศึกษาความหลากหลายของเห็ดป่าและราขนาดใหญ่ บริเวณวัดป่าันทวัน บ้านมะค่า ตำบลโพนทอง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความหลากหลายของเห็ดป่าที่รับประทานได้ และรับประทานไม่ได้ ศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และชีวภาพบริเวณวัดป่าันทวัน ตลอดจนศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านและแนวทางการนำเห็ดป่าและราขนาดใหญ่มาใช้ประโยชน์ บริเวณที่ศึกษามีสภาพป่าที่สมบูรณ์ ประกอบด้วยพืชหลายชนิด เช่น เต็ง รัง มะขามป้อม มะค่า ชี้เหล็ก และตัว สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย จากการเก็บตัวอย่างเห็ดและราขนาดใหญ่ เพื่อศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยา ระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงตุลาคม 2557 พบเห็ดทั้งสิ้น 44 ชนิด โดยจำแนกอยู่ใน 6 ลำดับ 13 วงศ์ 21 สกุล เป็นเห็ดที่รับประทานได้ 27 ชนิด รับประทานไม่ได้ 17 ชนิด พบวงศ์ Russulaceae มากที่สุด มีจำนวน 12 ชนิด ได้แก่ เห็ดแดงน้ำหมาก (*Rusuula emetic* (Schaeff.&Fr.) S.F.Gray.) เห็ดน้ำแป้งหน้าอ่อน (*R. alboareolata* Hongo.) เห็ดน้ำแป้งหน้าแข็ง (*R. japonica* Fr.) เห็ดหล่มขาว (*R. delica* Fr.) เห็ดหล่มกระเขี้ยว (*R. virescens* Fr.) เห็ดถ่านเล็ก (*R. densifolia* (Secr.) Gill.) เห็ดถ่านใหญ่ (*R. nigricans* (Bull.) Fr.) เห็ดหน้าม่วง (*R. cyanoxantha*) เห็ดพุงหมู (*R. fragrantissima* Romagn.) เห็ดหล่มสีม่วงน้ำแป้ง (*R. vinosa* Lindbl.) เห็ดฟานสีแดงคล้ำ (*Lactarius corrugis* Fr.) เห็ดฟานน้ำตาลแดง (*Lactarius volemus* Fr.) รองลงมาเป็นวงศ์ Boletaceae 7 ชนิด วงศ์ Agaricaceae 5 ชนิด วงศ์ Polyporaceae 4 ชนิด วงศ์ Amanitaceae 4 ชนิด วงศ์ Coprinaceae 2 ชนิด วงศ์ Tricholomataceae 1 ชนิด, วงศ์ Cantharellaceae 1 ชนิด วงศ์ Pluteaceae 1 ชนิด วงศ์ Connaraceae 1 ชนิด วงศ์ Clavariaceae 1 ชนิด วงศ์ Coprinaceae 1 ชนิด วงศ์ Sclerodermataceae 1 ชนิด วงศ์ Fomitopsidaceae 1 ชนิด และไม่ทราบชื่อ 2 ชนิด การเก็บเห็ดของชาวบ้านจะทำโดยอาศัยประสบการณ์ ความคุ้นเคย และการบอกเล่าต่อ ๆ กันมา ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการเก็บและบริโภคเห็ดป่าสามารถถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้ ข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงเป็นการทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าและธรรมชาติในบริเวณพื้นที่ที่ทำการศึกษาเพื่อให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนตลอดไป

คำสำคัญ : เห็ดป่า ราขนาดใหญ่ วัดป่าันทวัน

Abstract

The objective of this research was to explore a variety of edible and non-edible wild mushrooms and macrofungi at Wadparnuntawan Ban Maka Phonthong sub-district, Sida district, Nakhon Ratchasima province. The study was focused on the physical and biological environment area at Wadparnuntawan, as well as the wisdom and the guidelines for wild mushrooms and macrofungi advantage. The forest area of this study has many plant varieties such as *Shorea obtusa* Wall, *Shorea siamensis* Miq. *Phyllanthus emblica* L. *Sindora siamensis* Miq. *Senna siamea* (Lam.) Irwin & Barneby and *Cratoxylum formosum*

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
จ.นครราชสีมา 30000

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(Jacq.) Benth. & Hook.f. ex. Soil texture is mostly sandy loam. Study on the biodiversity and characterization of wild mushroom and macrofungi in June to October 2014 found 44 species. There were 27 species of edible mushroom and 17 species of non-edible mushroom which were, classified in 6 order 13 family 21 genus. The most common family was Russulaceae with 12 species including *Rusuula emetic* (Schaeff.&Fr.) S.F.Gray., *R. alboareolata* Hongo., *R. japonica* Fr., *R. delica* Fr., *R. virescens* Fr., *R. densifolia* (Secr.) Gill., *R. nigricans* (Bull.) Fr., *R. cyanoxantha*, *R. fragrantissima* Romagn., *R. vinosa* Lindbl.), *Lactarius corrugis* Fr. and *Lactarius volemus* Fr. The other was classified into family Boletaceae for 7 species, family Agaricaceae for 5 species, family Polyporaceae for 4 species, family Amanitaceae for 4 species, family Coprinaceae for 2 species, family Tricholomataceae for 1 species, family Cantharellaceae for 1 species, family Pluteaceae for 1 species, family Connaraceae for 1 species, family Clavariaceae for 1 species, family Coprinaceae for 1 species, family Sclerodermataceae for 1 species, family Fomitopsidaceae for 1 species and Unidentified 2 species. Mushroom collection of the villagers use inherit experiences. The knowledge gained from wisdom to collect and consume wild mushrooms. The information from this study could aware the community to conserve the forest and natural area in order to remain sustainable community.

Keywords: wild mushrooms, macrofungi, Wadpamuntawan

คำนำ

เห็ด (mushroom) จัดเป็นราที่มีขนาดใหญ่ (macrofungi) ซึ่งส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มย่อยที่เรียกว่า Agaricales เห็ดและราเป็นสิ่งที่มีชีวิตที่อยู่ในอาณาจักรรา (Fungi Kingdom) เป็นกลุ่มเส้นใย (mycelium) ที่มีโครงสร้างขนาดใหญ่ เรียกว่าดอกเห็ด มองเห็นด้วยตาเปล่า (เกษม, 2537) เห็ดและราขนาดใหญ่มีชีวิตรอดอยู่ได้ไม่นานก็ตาย แต่เส้นใยของเห็ดที่เจริญอยู่ในดิน เศษซากพืช ซากสัตว์ หรือในเซลล์ของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ เช่นพืชและแมลง สามารถมีชีวิตรอดอยู่นานเป็นปีหรือหลายปี และสามารถสร้างดอกเห็ดดอกใหม่ได้อีกเมื่อสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (อนงค์ และคณะ, 2551) เห็ดเป็นทรัพยากรธรรมชาติกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศป่าไม้ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามบทบาทหน้าที่ในระบบนิเวศ ได้แก่ เป็นผู้ย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ มีความสัมพันธ์ร่วมกับสิ่งที่มีชีวิตชนิดอื่น และเป็นปรสิตของสิ่งมีชีวิตอื่น หากขาดสิ่งมีชีวิตกลุ่มนี้แล้วจะส่งผลให้ระบบนิเวศป่าไม้เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่ผิดไปจากปกติ อาจส่งผลให้ความหลากหลายชนิดของสิ่งมีชีวิตกลุ่มอื่น ๆ อยู่ในภาวะไม่สมดุลได้ (บารมี, 2553)

ปัจจุบันเห็ดได้รับความสนใจเป็นอย่างมากทั่วโลกโดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและอเมริกาเหนือ เนื่องจากสามารถนำมาประกอบอาหารได้หลากหลายชนิด โดยนิยมรับประทานมีทั้งแบบเห็ดสด หรือแม้แต่ว่ากแห้ง ความนิยมในการบริโภคเห็ดมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามรูปแบบ และรสชาติของเห็ดแต่ละชนิด ซึ่งแตกต่างจากอาหารประเภทผักและเนื้อสัตว์ รวมทั้งนิยมนำเห็ดมารับประทานเป็นอาหารมังสวิรัตแทนเนื้อสัตว์กันมากขึ้น และมีงานวิจัยที่ยืนยันว่าเห็ดหลายชนิดมีคุณสมบัติที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย โดยมี โพรตีนสูง ใช้ทดแทนโปรตีนที่ได้จากเนื้อสัตว์ เห็ดส่วนใหญ่มีแคลอรีต่ำ ไขมันต่ำ ปราศจากคอเลสเตอรอล มีธาตุโปแตสเซียมสูง นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ทางยา และต่อสุขภาพมากมาย มีสรรพคุณเป็นยาอายุวัฒนะ เช่น มีฤทธิ์ยับยั้งเนื้องอกหรือมะเร็ง ควบคุมความดันเลือด และมีสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพอื่น ๆ เช่น ฤทธิ์ต้านเนื้องอก ฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกัน ชะลอความแก่ชรา ส่งเสริมการทำงานของระบบสืบพันธุ์ ป้องกัน และยับยั้งมะเร็ง บำบัดเบาหวาน ป้องกันโรคอ้วน ด้านเสริมความงาม บำรุงผิวหน้า และผิวพรรณ (รักฤดี, 2555)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บริเวณวัดป่าโนนทวน บ้านมะค่า ตำบลโพหนอง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่ป่าที่ใช้ประโยชน์ของชุมชน 3 หมู่บ้าน มีเห็ดป่าเกิดขึ้นหลากหลายชนิด แต่ไม่มีหลักฐานรวบรวมให้ทราบถึงชนิด และปริมาณของเห็ด รวมถึงการจัดจำแนกชนิดของเห็ดที่ถูกต้อง การสำรวจ ศึกษา และจำแนกเห็ดครั้งนี้จึงเป็นการนำเสนอชนิดของเห็ดที่ได้สำรวจพบ เพื่อให้คนในชุมชนได้รู้จักเห็ดมากขึ้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าเห็ดบางชนิดอาจจะใกล้สูญหาย และพบได้น้อยลง จำเป็นต้องมีการสำรวจ ศึกษา และเก็บรวบรวม เพื่อเป็นหลักฐานให้กับคนรุ่นหลังได้รู้จัก และเลือกรับประทานเห็ดที่ไม่เป็นพิษ รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลเหล่านี้ให้ประชาชนได้รับทราบ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์เห็ดในสภาพธรรมชาติ อันจะส่งผลให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหาร และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนตลอดไป

อุปกรณ์และวิธีการ

1. การสำรวจและเก็บตัวอย่าง

ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและการสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาความหลากหลายของชนิด เห็ดป่าและรายนามใหญ่ กำหนดพื้นที่เพื่อเก็บตัวอย่างขนาด 20 x 20 ตารางเมตร จำนวน 10 จุด ในพื้นที่ที่ศึกษาเดือนละ 2 ครั้ง ระหว่างเดือนมิถุนายน – ตุลาคม พ.ศ. 2557 พิกัดทางภูมิศาสตร์ ละติจูด 15° 32' 01.1" ลองจิจูด 102° 34' 49" มีระดับเหนือน้ำทะเล น้อยกว่า 200 เมตร บันทึกลักษณะต่าง ๆ ของโครงสร้างของเห็ด ได้แก่ ลักษณะของหมวกดอกเป็นรูปทรงใด เป็นรูปประฆัง ผิวด้านบนเรียบ ขรุขระมีเกล็ด ฉีกขาดได้ง่าย สีหมวกอาจแตกต่างจากส่วนอื่น ๆ ของดอกเห็ด ขอบหมวกเรียบเสมอกัน ฉีกขาดกะรุ่งกะริ่ง หรือมีเส้นลายเป็นเส้นริ้วมีรอยรอกับบางชนิดหยักเป็นคลื่น เนื้อหมวกหนาบางแตกต่างกันหมวกของเห็ดบางชนิดอาจยึดแน่นติดกับก้าน บางชนิดหลุดจากก้านได้ง่าย ลักษณะของครีบดอกเป็นแผ่นบาง ๆ ที่อยู่ด้านล่างของหมวกเรียงเป็นริ้วมือออกไปรอบก้าน บางชนิดเชื่อมติดกัน บางตอนครีบมีความหนาบาง และการเรียงระยะถี่ห่างแตกต่างกัน เห็ดบางชนิดครีบยึดติดแน่นกับก้านบางชนิดแขวนห้อยลงมาจากเนื้อหมวก รูปร่างของครีบ แบบรูปทรง เป็นซี่ ลักษณะของก้านดอก มีขนาดรูปร่าง และสีเส้นแตกต่างกัน ตอนบนยึดติดกับหมวกหรือยึดติดกับครีบ มีทั้งผิวเรียบ ขรุขระ มีขนหรือมีเกล็ด บางชนิดมีวงแหวน หรือเยื่อบาง ๆ คล้ายวงแหวนติดรอบก้านตอนบน บางชนิดถ้าถูกตัดฉีกขาดหรือข้่าจะเปลี่ยนสี หลายชนิดมีรูกลวงตรงกลางใหญ่หรือเล็กแล้วแต่ชนิด ก้านอยู่กึ่งกลางหรือเยื้องไปข้างใด ข้างหนึ่ง บางชนิดไม่มีก้าน ลักษณะวงแหวนหรือม่าน ที่ยึดก้านดอก และขอบหมวกไว้เมื่อเป็นดอกอ่อน เมื่อหมวกบานเยื่อดังกล่าวจะขาดแยกจากขอบหมวก ลักษณะปลอกหุ้มโคน เป็นเยื่อชั้นนอก เมื่อดอกเห็ดเจริญขึ้นตอนบนของเยื่อจะแตกออกเพื่อให้หมวก และก้านยึดตัวสูงขึ้นเยื่อหุ้ม คงค้างเป็นรูปถ้วยอยู่ที่โคน ทำหน้าที่ยึดดอกเห็ดให้ติดกับพื้น นิสัยการเจริญของดอกเห็ดเป็นกระจุก เป็นดอกเดี่ยว ๆ หรือขึ้นเป็นกลุ่ม พร้อมบันทึกข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ต้นไม้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับเห็ดที่ขึ้นอยู่บนดิน ของเหลวที่ปรากฏออกมาเมื่อดอกเห็ดฉีกขาด และกลิ่นของเห็ด

2. การระบุชนิดของเห็ดและการจำแนก

รวบรวมเห็ดที่เก็บจากพื้นที่ทำการศึกษา บันทึกลักษณะภายนอกของเห็ดในแบบสำรวจ ศึกษารูปวิธาน จำแนกระดับสกุล ชนิด และตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง เปรียบเทียบเทียบภาพและคำอธิบายตามคู่มือการจำแนกความหลากหลายทางชีวภาพของเห็ดและรายนามใหญ่ และอนุกรมวิธานของเห็ด จากคู่มือการจำแนกชนิดของเห็ดที่รับประทานได้และเห็ดรับประทานไม่ได้ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550; อนงค์ และคณะ, 2551; เกษม, 2537) จำแนกเห็ดไมคอร์ไรซา (mycorrhizal mushroom) มีทั้งที่กินได้ (edible) ชนิดที่กินไม่ได้ (non-edible) ชนิดที่มีพิษ (poisonous) และเห็ดสมุนไพร (medicinal) (บารมี, 2553) ความรู้เรื่องเห็ดรา (ธีรวัฒน์, 2546) ความสัมพันธ์ของเชื้อราและโครงสร้างของเอคโตไมคอร์ไรซา (Agerer, 2006) ฐานฐานวิทยาศาสตร์ของ amanita และ Lepidella. (Bas, 1969) คู่มือจำแนกเห็ดสกุล Agarics และ Bolete (Moser, 1987)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่องการเก็บเห็ดป่าและการใช้ประโยชน์จากเห็ดป่า

ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในการเก็บและการใช้ประโยชน์จากเห็ดป่าโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ และผู้นำชุมชน โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บเห็ดมารับประทานจะสังเกตลักษณะดอกและก้านไม่สมบูรณ์ มีร่องรอยการกินกินของแมลงและหนอน อาศัยความคุ้นเคยและประสบการณ์ เลือกชนิดที่เคยรับประทานประจำ ไม่เลือกเห็ดที่มีหน้าตาแปลก ๆ หรือเห็ดที่ไม่รู้จัก ถ้าสัตว์กินได้คนก็บริโภคได้ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใช้ป็นองค์ความรู้ในการถ่ายทอดให้กับชุมชนต่อไป

ผลการทดลองและวิจารณ์

จากการศึกษาความหลากหลายของเห็ดป่าและราขนาดใหญ่บริเวณวัดป่าบ้านมะค่า ตำบลโพหนอง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา ระหว่างเดือนมิถุนายน – ตุลาคม 2557 บริเวณที่ทำการศึกษามีพื้นที่ไม่ ไม้เต็ง ฝรั่ง และตัว สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปน ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษามีอุณหภูมิ ของอากาศเฉลี่ย 33.98 °C มีค่าความเป็นกรดต่างเฉลี่ย 7.0 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 144.48 มิลลิเมตรต่อเดือน ปีที่ทำการศึกษามีปริมาณฝนน้อย เห็ดมีปริมาณน้อยแต่มีหลากหลายชนิด ระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงกลางฤดูฝน ดินมีความชุ่มชื้นเหมาะต่อการเจริญเติบโตของเห็ดตามสภาพธรรมชาติ จากการศึกษารวบรวมเห็ดทั้งหมด 6 ลำดับ 13 วงศ์ 21 สกุล 44 ชนิด สามารถจำแนกเป็นเห็ดรับประทานได้จำนวน 27 ชนิด และเห็ดรับประทานไม่ได้จำนวน 17 ชนิดเห็ดที่พบมากที่สุดคือวงศ์ Russulaceae มีจำนวน 12 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ Boletaceae 7 ชนิด (Table 1, Figure 1) ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติมา และคณะ (2550) ซึ่งทำการศึกษาคความหลากหลายของเห็ดราไมคอร์ไรซา ในระบบนิเวศป่าไม้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว พบเห็ดราไมคอร์ไรซา จำนวน 51 ชนิด 24 สกุล 15 วงศ์ ซึ่งเป็นเห็ดชนิด Russula มากที่สุด นอกจากนี้ ภัทรวีร์ และคณะ (2557) ศึกษาความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ของเห็ดกินได้ในสถานีวิจัยแม่สะนาม อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งรายงานเห็ดที่พบมากที่สุดคือ วงศ์เห็ดน้ำหมากแดง (Russulaceae) จำนวน 13 ชนิด ประยุทธ์ และคณะ (2556) ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของเห็ดและสัตว์ป่าในพื้นที่ป่าชุมชน ตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบเห็ด 23 ชนิด จัดอยู่ใน 15 สกุล 10 วงศ์ 4 อันดับ สาริต, (2551) รายงานว่าการสำรวจเบื้องต้นพบเห็ดในวนอุทยานร่องคำหลวง ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ต้าและป่าแม่เนาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และอัญชลี, (2556) ได้ศึกษาความหลากหลายชนิดของเห็ดกินได้บนเขาตะกุดรัง ตำบลสะแกกราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา พบเห็ดกินได้ จำนวน 24 ชนิด 10 สกุล 8 วงศ์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้

สำหรับภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นในการออกไปเก็บเห็ด พบว่าช่วงเดือนที่ชาวบ้านออกไปเก็บเห็ดป่า 1 ปีต่อครั้ง ระหว่างเดือน มิถุนายน – เดือนตุลาคม ของทุกปี โดยเก็บเห็ดที่รับประทานได้และรับประทานไม่ได้ ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เก็บเห็ดป่ามารับประทาน และผู้มีความรู้เกี่ยวกับเห็ดป่าของชุมชน การเรียกชื่อเห็ดตามลักษณะของสี เช่นสีดำ เรียกว่า เห็ดถ่าน (*Russula densifolia* (Secr.) Gill.) เห็ดที่มีสีเหลือง เรียกว่า เห็ดระโงกเหลือง (*Amanita hemibapha* (Berk. & Br.) Sacc.) เห็ดที่มีสีเขาวนึม เรียกว่า เห็ดน้ำแป้งหน้าขาว (*Russula japonica* Fr.) เห็ดที่มีสีแดงเหมือนน้ำหมาก เรียกว่า เห็ดน้ำหมาก (*Russula emetic* (Schaeff. & Fr.) S.F.Gray.) ช่วงเวลาที่ออกไปเก็บเห็ด หากเป็นเวลากลางคืนส่วนมากจะเก็บเห็ดระโงก (*Amanita hemibapha* (Berk. & Br.) Sacc) เห็ดป่าที่ชาวบ้านเก็บมาสามารถนำไปประกอบอาหารได้หลากหลายวิธี เช่น แกง ยำ ผัด ต้ม อย่าง นึ่งจิ้มกับน้ำพริก เห็ดป่าที่นิยมเก็บนำมารับประทานในแต่ละครั้งจะมีปริมาณมาก และหลากหลายชนิด เช่น เห็ดระโงก (*Amanita hemibapha* (Berk. & Br.) Sacc.) จะต้มกับใบผักตบชวาที่เก็บจากป่า เห็ดเผาะ (*Astraeus hygrometricus*) นำไปแกงกับผักหวาน หรือนำแกงรวมกันหลายๆชนิด สำหรับเห็ดป่าที่เหลือจากการบริโภคคนในชุมชนจะนำไปนึ่งแล้วบรรจุในถุงเก็บไว้ในตู้เย็นเพื่อยืดอายุให้สามารถรับประทานได้เป็นเวลานาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Table 1 Diversity of wild mushrooms macrofungi at Wadparnuntawan, Ban Maka Phonthong sub-district, Sida district, Nakhon Ratchasima (June to October 2014) .

Taxon	Scientificname	Common Name, English	Common Name, Thai	Edible	Non-edible	Mycorrhiza	
						Ectomycorrhiza	Pathogenic
O. Russulales							
F. ussulaceae							
Genus Russula	<i>R. emetic</i>	Emetica Russula	เห็ดแดงน้ำหมาก	✓			✓
	<i>R. alboareolata</i>	-	เห็ดน้ำแข็งหน้าอ่อน	✓			✓
	<i>R. japonica</i>	-	เห็ดน้ำแข็งหน้าแข็ง	✓			✓
	<i>R. delica</i>	Milk White Brittle Gill	เห็ดหล่มขาว	✓			✓
	<i>R. virescens</i>	Quilted Green Russula	เห็ดหล่มกระเชียว	✓			✓
	<i>R. densifolia</i>	Growded Brittle Gill	เห็ดถ่านเล็ก	✓			✓
	<i>R. nigricans</i>	Blackening Russula	เห็ดถ่านใหญ่	✓			✓
	<i>R. cyanoxantha</i>	Velvet Brittle Gill	เห็ดหน้าม่วง	✓			✓
	<i>R. fragrantissima</i>	Fragrant Russula	เห็ดฟุ้งหอม เห็ดยี่หระ	✓			✓
	<i>R. vinosa</i>	Darkening Brittle Gill	เห็ดหล่มสีม่วงน้ำแป้ง	✓			✓
Genus Lactarius	<i>L. corrugis</i>	Corrugated Milky Cap	เห็ดฟานสีแดงคล้ำ	✓			✓
	<i>L. volemus</i>	Weeping Milky Cap	เห็ดฟานน้ำตาลแดง	✓			✓
O. Boletales							
F. Boletaceae							
Genus Boletus	<i>B. umbriniporus</i>	-	เห็ดตับเต่าน้ำตาลแดง	✓			✓
	<i>B. chrysenteron</i>	Red cracked Bolete	เห็ดตับเต่ากระแดง	✓			✓
	<i>B. griseus</i>	-	เห็ดตับเต่าเทาดำ	✓			✓
	<i>B. colossus</i>	-	เห็ดผึ้งลาย	✓			✓
Genus Boletellus	<i>B. ananus</i>	-	เห็ดผักบัวแห้ง	✓			✓
Genus	<i>P. braunii</i>	-	เห็ดตับเต่าน้ำตาล	✓			✓
Phaeogyroporus							
Genus Chaliciporus	<i>C. piperatus</i>	-	เห็ดผึ้งเซอร์	✓			✓
F.							
Sclerodermataceae							
	<i>A. hygrometricus</i>	Barometer	เห็ดเมฆา				✓
Genus Astraeus							
O. Cantharellales							
F. Cantharellaceae							
Genus	<i>C. aureus</i>	-	เห็ดขมิ้นน้อย, ม้านู	✓			✓
Cantharellus							
O. Agaricales							
F. Agaricaceae							
Genus Marasmius	<i>M. maximus</i>	-	-	✓			✓
	<i>M. androsacus</i>	-	เห็ดขนหางม้า	✓			✓
Genus Lepiota	<i>L. pseudohelveloia</i>	Red-Tinged Lepiota	เห็ดดอกกระวางกลม	✓			✓
	<i>L. cepaestipes</i>	Onion stalk Lepiota	เห็ดต้นหอมขาว	✓			✓
	<i>L. excoriata</i>	-	เห็ดหัวกรวดเกล็ดปลา	✓			✓
Genus	<i>C. disseminates</i>	Little Helmet	เห็ดหมวกค่อม	✓			✓
Coprinaceae	<i>C. plicatilis</i>	Japanese umbrella	เห็ดร่มญี่ปุ่น	✓			✓
Genus Coprinus							
F. Connaraceae							
Genus Inocybe	<i>I. caesariata</i>	Caesar's Fiber Head	เห็ดผมซีซาร์	✓			✓
Genus Ramaria	<i>R. botrytis</i>	Pink-Tipped Coral Mushroom	เห็ดปะการังยอดแดงอมชมพู	✓			✓

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Table 1 (continued).

Taxon	Scientific name	Common Name, English	Common Name, Thai	Edible	Non-edible	Mycorrhiza	
						Ectomycorrhiza	Pathogenic
O. Agaricales							
F. Amanitaceae							
Genus Amanita	<i>A. hemibapha</i>	-	เห็ดไข่เหลือง	✓		✓	
	<i>A. princeps</i>	White goose-egg	เห็ดไข่ห่านขาว	✓		✓	
	<i>A. vaginata</i>	Grisette	เห็ดไข่เยี่ยวม้า	✓		✓	
	<i>A. fuliginea</i>	-	เห็ดไข่เน่า	✓		✓	
F.							
Tricholomataceae	<i>T. crassum</i>	-				✓	
Genus							
Tricholoma							
O. Gomphales							
F. Pluteaceae							
Genus Pluteus	<i>P. aglaeotheles</i>	-	เห็ดฟางหลวง, เห็ด แกลบ	✓			✓
O. Polyporales							
F. Polyporaceae							
Genus Trametes	<i>T. cingulate</i>	-	เห็ดขอนรูน้ำตาลอ่อน อมแดง	✓			✓
Genus	<i>P. sanguineus</i>	-	เห็ดขอนแดง	✓			✓
Polyporus	<i>P. sacer</i>	-	เห็ดนมเสือ	✓			✓
Genus Daedalea	<i>D. confragosa</i>	Blood-stained	เห็ดกระด้าง	✓			✓
Genus Lenzites	<i>L. elegans</i>	-	เห็ดกบหอย, กววย ขาว	✓			✓
F.							
Fomitopsidaceae	<i>F. rhodophaeus</i>	-	เห็ดลูกสะบ้า	✓			✓
Genus							
Fomitopsis							
Mushroom No. 1 (Unidentified)							
Mushroom No. 2 (Unidentified)							

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Figure 1 Mushroom and macrofungi at Wadparnuntawan Ban Maka,Phonthong sub-district, Sida district, Nakhon Ratchasima province.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Figure 1 (continued).

1	<i>R. emetic</i>	2	<i>R. alboareolata</i>	3	<i>R. japonica</i>	4	<i>R. delica</i>
5	<i>R. virescens</i>	6	<i>R. densifolia</i>	7	<i>R. nigricans</i>	8	<i>R. cyanoxantha</i>
9	<i>R. fragrantissima</i>	10	<i>R. vinosa</i>	11	<i>L. corrugis</i>	12	<i>L. volemus</i>
13	<i>B. umbriniporus</i>	14	<i>B. chrysenteron</i>	15	<i>B. griseus</i>	16	<i>B. colossus</i>
17	<i>B. ananus</i>	18	<i>P. braunii</i>	19	<i>C. piperatus</i>	20	<i>A. hygrometric</i>
21	<i>C. aureus</i>	22	<i>A. hemibapha</i>	23	<i>A. princeps</i>	24	<i>A. vaginata</i>
25	<i>A. fuliginea</i>	26	<i>T. crassum</i>	27	<i>M. maximus</i>	28	<i>M. androsacus</i>
29	<i>L. pseudohelveola</i>	30	<i>L. cepaestipes</i>	31	<i>L. excoriata</i>	32	<i>C. disseminates</i>
33	<i>C. plicatilis</i>	34	<i>I. caesariata</i>	35	<i>R. botrytis</i>	36	<i>T. cingulate</i>
37	<i>P. sanguineus</i>	38	<i>P. sacer</i>	39	<i>D. confragosa</i>	40	<i>L. elegane</i>
41	<i>F. rhodophaeus</i>	42	<i>P. aglaeotheles</i>	43	Unidentified	44	Unidentified

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุปผลการทดลอง

การศึกษาความหลากหลายของเห็ดป่าและราขนาดใหญ่ บริเวณวัดบ้านันทวัน บ้านมะค่า ตำบลโพนทอง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา พบว่าพื้นที่ศึกษาพบพันธุ์ไม้ คือ เต็ง รัง ตั้ว เป็นส่วนมาก สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ในช่วงฤดูฝนพบเห็ดและราขนาดใหญ่เจริญได้หลากหลายชนิด เนื่องจากดินมีความชื้นและอุณหภูมิเหมาะสมต่อการเจริญเติบโต เป็นช่วงที่ป่ามีความสมบูรณ์ สิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ ก็สามารถเจริญเติบโตได้ดี ความหลากหลายของเห็ดและราขนาดใหญ่ในบริเวณวัดบ้านันทวัน ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม 2557 พบเห็ดและราขนาดใหญ่จำนวน 44 ชนิด จำแนกอยู่ใน 6 ลำดับ 13 วงศ์ 21 สกุล เป็นเห็ดที่รับประทานได้ 27 ชนิด และเห็ดที่รับประทานไม่ได้ 17 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ Russulaceae จำนวน 12 ชนิด รองลงมาคือ วงศ์ Boletaceae จำนวน 7 ชนิด

การศึกษากฎมีปัญญาชาวบ้าน และแนวทางการนำเห็ดป่ามาใช้ประโยชน์จากชาวบ้าน พบว่า การเก็บเห็ดจะทำโดยอาศัยประสบการณ์ ความคุ้นเคย และการบอกเล่าต่อ ๆ กันมา ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้ และจากผลการศึกษาพบว่า คนในชุมชนมองเห็นความสำคัญของป่าชุมชนซึ่งใช้เป็นแหล่งเก็บเห็ดป่าหรือของป่า เพื่อนำมาใช้ในการบริโภคภายในครัวเรือน หรือนำมาจำหน่ายเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน และให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์แนวทางการใช้ประโยชน์ของเห็ดป่าดังกล่าว เพื่อให้คนในชุมชนตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนตลอดไป โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม เช่น การเผาป่า การทิ้งขยะ การเก็บเห็ดก็ให้เหลือดอกเห็ดไว้บ้าง เพื่อให้สามารถผลิตสปอร์สำหรับการเกิดดอกเห็ดในฤดูต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้ใหญ่ติ่มเหลง สีนนอก และชาวบ้านมะค่าทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ และให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บเห็ดและราขนาดใหญ่ในบริเวณวัดบ้านันทวัน บ้านมะค่า ตำบลโพนทอง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา

เอกสารอ้างอิง

- กิตติมา ดั่งแค วินันต์ดา ทิมะมาน จันจิรา อายุยวงศ์ กฤษณา พงษ์พานิช และจิรพรรณ โสภี. 2550. ความหลากหลายของ เห็ดราไมคอร์ไรซาในระบบนิเวศป่าไม้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรุงเทพฯ. เกษม สร้อยทอง. 2537. เห็ดและราขนาดใหญ่ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ศิริธรรม ออฟเซ็ท. 222 หน้า.
- ธีรวัฒน์ บุญทวีคุณ. 2546. ความรู้เรื่องเห็ดรา. กลุ่มพฤกษศาสตร์ป่าไม้ ฝ่ายวนวัฒนวิจัยและพฤกษศาสตร์ กรมอุทยานแห่งชาติ และพันธุ์พืช กรุงเทพฯ.
- บารมี สกลรักษ์. 2553. ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของเห็ดราในอุทยานแห่งชาติแม่ปิง จังหวัดลำพูน. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรุงเทพฯ : [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dnp.go.th/foremic/frmo/2553/progress%20mushroomm53.doc> [27 พฤษภาคม 2557].
- ประยุทธ กุศลรัตน์ อนันตกร สุนทรพิทักษ์ และชัชชัย เจริญพร. 2556. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของเห็ดและสัตว์ป่าในพื้นที่ป่าชุมชน ตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ภัทรวิริย์ พรหมนัส วิจัย สมประสงค์ และ มงคล ธรรมชจรเดช. 2557. "ความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ของเห็ดกินได้ในสถานีวิจัยแม่สะนาม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่." แกนเกษตร. 42 (2) : 339-334.
- รักฤดี สาธิตมา. 2555. เห็ด: อาหารอันโอชะและโอสถอันวิเศษ วารสารวิทยาศาสตร์มช. ปีที่ 40 ฉบับที่ 1. เลขที่หน้า 24-33 ราชบัณฑิตยสถาน. 2550. เห็ดในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน. 272 หน้า.
- สาธิต ภูจินาพันธ์. 2551. การสำรวจเบื้องต้น เห็ดในวนอุทยานร่องคำหลวง ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ต้าและป่าแม่ณาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.dnp.go.th/personnel/.../2551/.../w10announce_may_2551 [27 พฤษภาคม 2557].

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- อนงค์ จันทร์ศรีกุล พูนพิไล สุวรรณฤทธิ์ และอุบลยวรรณ แสงวงนิช. 2551. ความหลากหลายของเห็ดและราขนาดใหญ่ ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 514 หน้า.
- อัญชลี ชนะเพียร. 2556. ความหลากหลายชนิดของเห็ดกินได้บนเขาตะกูต้ง ตำบลสะแกกราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. 145 หน้า.
- Agerer. R. 2006. Fungal relationship and structural identity of their ectomycorrhizae. *Mycol Progress*. 5:67-107
- Bas. C. 1969. Morphology and subdivision of *Amanita* and a morphology on its section *Lepidella*. *Persoonia* 5:285-597.
- Moser.M.1987.Keys to Agarics and Boleti (Polyporales,Boleales, Agaricales, Russulales) Whitefriars Press Ltd.,Tonbridge. Available:<http://www.indexfungorum.org/names/names.asp>. Accessed May, 2014.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้